

Construction and Validation of the Bakhl Test Based on Islamic Sources

Javad Gholamrezai*

Corresponding Author, Assistant Professor, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: Javad.gh313@atu.ac.ir

Zeinab Soltani

Ph.D. Student of Islamic Philosophy and Theology, Imam Sadiq University, Tehran Sisters Campus, Iran. E-mail: sz.soltani@313gmail.com

Massoud Azarbaijani

Professor and Member of the Scientific Faculty of the Hozeh Research Institute and University, Qom, Iran. E-mail: mazarbayejani110@yahoo.com

Mohammad Payandeh

Master of Jurisprudence and Fundamentals of Law, Imam Sadiq University, Tehran, Iran. E-mail: mohammadpyn135@gmail.com

Abstract

The purpose of the upcoming research is to develop a stinginess test. In this regard, with the descriptive-analytical and statistical method, firstly, the Islamic teachings regarding avarice from the verses and narrations have been descriptively collected and categorized, and then they have been compiled and analyzed. In the next stage, based on these symptoms and also according to psychometric methods, a test with 30 questions has been designed, the findings and results of which are as follows: the average opinion of twenty experts in Islamic issues and psychology has a validity score of 6. It states 87% of questions. The validity of the test was carried out on 353 subjects and was calculated with statistical methods and specialized program SSPS. The alpha correlation between the two halves and the correlation of the three cognitive, emotional, and behavioral components with the total score of the test based on Pearson's correlation, is higher than 7%, which indicates the high validity of the test. According to the results of the T-test, there is a significant difference in the meanness score of men and women and single and married people. Due to the high validity of the test, the Bakhl questionnaire is ready to use.

Keywords: Academic well-being, Self-compassion, Happiness, Academic self-efficacy

Cite this Article: Gholamrezai, J., Soltani, Z., Azarbaijani, M., & Payandeh, M. (2024). Construction and Validation of the Bakhl Test Based on Islamic Sources. *Educational Psychology*, 20(72), 189-218. <https://doi.org/10.22054/jep.2024.45177.3576>

© 2016 by Allameh Tabataba'i University Press
Publisher: Allameh Tabataba'i University Press
DOI: <https://doi.org/10.22054/jep.2024.45177.3576>

Introduction

The experimental approach of scientists in the Renaissance period especially with the emergence of scientific psychology in the 19th century, preferred a quantitative format for all sciences as well as for the science of psychology. Paying more attention to questionnaires in various social, scientific, military, and administrative matters, especially in clinical psychology, is an indication of the practical acceptance of this point of view in psychological science. Moral psychology as one of the branches of Psychology is not an exception to this rule. Although there are very few psychological researches and studies in this branch of psychology, the preparation of many scales inside Iran and abroad that pay attention to moral values shows the approach of psychological analysis to moral concepts. Moral values are sometimes realized in the form of personal attributes and sometimes they are realized in the form of verbs such as slandering, backbiting, telling the truth, or lying. If moral values are realized now, it will be easier to measure them and they can be measured like other psychological behaviors in other fields. But in human traits such as generosity, courage, chastity and justice, the task of measuring is a little more difficult; In any case, we will encounter such cases in psychometrics. Psychological tests such as intelligence, depression, anxiety, and the most complicated of all these, personality, are measured today with multiple tests and scales. Just as it is possible to measure things like personality and intelligence in a projective or objective way, it will also be possible to measure moral values and concepts. It is also possible to measure these concepts based on religious sources. According to the contents that were stated, the importance of measuring moral traits was determined, one of the traits of possible moral vice in people and being neglected is the attribute of stinginess. Miserliness, as a trait that is within a human being, is unknown to many people in the first place, which can be recognized by considering the test of miserliness, and in the next step, taking action to fix it, therefore, it is necessary to recognize this internal quality and also its value in people should be prepared for various test functions according to psychological criteria. The upcoming research tries to examine the issue of the possibility of stinginess test according to Islamic sources and if possible, to provide a test and questionnaire for stinginess.

Literature Review

Regarding the background of the upcoming research, it seems that the author has researched so far, no test for miserliness has been developed, especially based on Islamic sources, and this is the first research conducted on the test of miserliness based on Islamic sources. But as a general background for measuring moral traits based on religious sources, tests have been made which are referred to. Valizadeh and Azerbaijani (1389) the preliminary test of measuring jealousy based on Islamic sources, in this article the author has identified the symptoms of jealousy with Islamic sources and provided a test accordingly. Mirdrikoundi, Ahmadi and Amiri (2015) constructed the basic test of patience on sin, the author of this article obtained the theoretical foundations of the test by analyzing the content of religious propositions in Islamic sources and used it in the construction of the test. Ali Mohammadi and Azerbaijani (1389), the construction and validation of the happiness test based on Islam, in this article the researcher extracted the components of happiness from Islamic sources. And based on that, a questionnaire has been prepared and validated. Yaqoubi, Ahmadi and Nosrati (2015), construction and validation of the basic empathy test based on Islamic sources; Sadeghi Sarasht, Ahmadi and Mirdarikondi (2013), construction and validation of the initial test of couples' logical beliefs based on Islamic sources. As seen in these articles, the researchers tried to measure the internal and moral traits and beliefs based on Islamic sources.

Methodology

The present research was conducted to investigate the psychometric properties of the basic scale of miserliness from the Islamic point of view. It is among the descriptive researches of the correlation type. Correlation in the present picture does not mean correlation between two or more variables. Rather, the meaning is the correlation between test materials with each other and the correlation of one material with the whole test. In the part of the analysis and investigation of the miserly syndrome, a library method has been used to collect information. This means that by using verses and hadiths, Islamic teachings about miserliness and the characteristics of a miser have been collected in a descriptive manner and further categorized, consolidated, and analyzed.

Conclusion

The interpretative results obtained from one-way analysis of variance do not show any significant difference among different age groups from 45-15 years old. The interpretation results of the test in relation to the variable of people's marriage state that the average difference between the behavior t component and the general score of the stinginess of single and married people is very significant ($T = 2.286$ and alpha coefficient $0.032/0.0$ which is less than 0.05). It is worth noting that the average score of single people is 75.89 and its standard deviation is 21.58 , also the average score of married people is 69.67 and its standard deviation is 19.35 . As a result, the amount of miserliness in married people is much lower than that of single people. Of course, no significant difference is observed in the cognitive-emotional factor. The narrative structure according to the significant difference among the groups, they are necessarily different in terms of special criteria. With regard to external observations, the difference between students and students regarding stinginess is observed, and multiple comparisons and interpretation of one-way variance emphasize the narrative structure of the structure; because the difference between students and seminary students is significant. (alpha coefficient = 0.000%)

People's gender: Analytical findings show that women's miserliness score is lower than men's. Ostad Azerbaijani (Azerbaijani, 2013) reached this conclusion regarding women's religious inclination. It is that the religious inclination of the female gender is more than that of the male gender in moral and religious issues, and considering that the trait of stinginess is one of the moral vices, the trait of stinginess is less in women than in men. Of course, some of the narrative passages related to women's miserliness are related to miserliness in women's issues. This is if the test questions are prepared in a way that is gender independent. Marital Status: Analytical results show that people who are married are less stingy compared to single people. In the analysis of this research result, it is stated that some biological needs (such as sexual power) are satisfied between spouses in the family atmosphere according to religious orders; as a result, married people have a higher obligation to religious orders, considering the fact that greed is strictly prohibited in religious orders, and it is even considered as a suspicion of God. Therefore, married people are naturally less stingy than single people. Also, because of more experience in life, married people pay more attention to the results and effects of avarice, as a result, it is

possible to not express their inner avarice and exercise self-control due to various interests.

Fields of study: In the psychological analysis of the difference between different fields, it is the case that students enter the seminary motivated by a special religious motive, according to Yadgir Bandvar's point of view, these people are far from stingy in terms of morality and refinement. It can also be pointed out that according to Levin's point of view, behaviors and beliefs take place according to the field in which a person is. The atmosphere of the seminary is because it is far from worldly affairs and its dominant practice is to stay away from the appearances of the world, therefore, the avarice is less there, but in the atmosphere of the university, the desire for the world and worldliness is more, therefore, such an environment pushes people more toward stinginess.

ساخت و اعتباریابی آزمون بخل بر اساس منابع اسلامی

جواد غلامرضائی *

نویسنده مسئول، استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: Javad.gh313@atu.ac.ir

زینب سلطانی

دانشجوی دکتری رشته فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه امام صادق علیه السلام پردیس خواهران، تهران، ایران. رایانامه: sz.soltani@313gmail.com

مسعود آذربایجانی

استاد، گروه روانشناسی پژوهشکده علوم رفتاری، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم، ایران. رایانامه: mazarbayejani110@yahoo.com

محمد پاینده

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق، دانشگاه امام صادق علیه السلام تهران، ایران. رایانامه: mohammadpyn135@gmail.com

چکیده

هدف از پژوهش پیش رو ساخت آزمون بخل است. در همین راستا با روش توصیفی - تحلیلی و آماری، نخست آموزه‌های اسلامی در رابطه با نشانگان بخل از آیات و روایات به صورت توصیفی جمع‌آوری و دسته‌بندی شده است و سپس تلفیق، تجزیه و تحلیل شده است. در مرحله بعد بر اساس این نشانگان و همچنین با توجه به شیوه‌های روان‌سنجی، آزمونی با سی سؤال، طراحی شده است که یافته‌ها و نتایج آن بدین شرح است: میانگین نظرات بیست نفر از متخصصان مسائل اسلامی و روان‌شناسی نمره روایی ۸۷/۶ درصد را برای سؤالات بیان می‌کند. اعتبار آزمون بر روی ۳۵۳ نفر آزمودنی صورت گرفت و با روش‌های آماری و برنامه تخصصی SPSS، محاسبه شده است. میزان آلفا همبستگی بین دو نیمه و همبستگی سه مؤلفه شناختی، عاطفی، رفتاری؛ با نمره کل آزمون بر اساس همبستگی پیرسون بالاتر از ۰/۷ است که نشان‌دهنده اعتبار بالای آزمون است. طبق نتایج آزمون T میزان نمره بخل زنان و مردان و افراد مجرد و متأهل تفاوت معناداری دارد. با توجه به اعتبار بالای آزمون، پرسش‌نامه بخل آماده استفاده است.

کلیدواژه‌ها: بخل، روان‌سنجی، اخلاق، روان‌شناسی، آزمون

استناد به این مقاله: غلامرضائی، جواد، سلطانی، زینب، آذربایجانی، مسعود، و پاینده، محمد. (۱۴۰۳). ساخت و اعتباریابی آزمون بخل بر اساس منابع اسلامی. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۲۰(۷۲)، ۲۱۸-۱۸۹.
<https://doi.org/10.22054/jep.2024.45177.3576>

© ۲۰۱۶ دانشگاه علامه طباطبائی

ناشر: دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

رویکرد تجربی^۱ دانشمندان در دوره رنسانس^۲ و به خصوص با پیدایش روان‌شناسی علمی در قرن نوزدهم، قالب کمی را برای تمام علوم و همچنین برای علم روان‌شناسی، ترجیح دادند. توجه بیش‌ازپیش به پرسش‌نامه‌ها در امور گوناگون اجتماعی، علمی، نظامی و اداری به خصوص در روان‌شناسی بالینی^۳، حکایت از قبول عملی این دیدگاه در علم روان‌شناسی است. روان‌شناسی اخلاق به عنوان یکی از شاخه‌های علم روان‌شناسی، مستثنا از این قاعده ناست. اگرچه تحقیقات و مطالعات روان‌شناسی در این شاخه از روان‌شناسی بسیار کم هست، اما تهیه مقیاس‌های فراوان در داخل ایران و خارج از کشور که به ارزش‌های اخلاقی توجه دارند، نشان‌دهنده راه‌یابی تحلیل‌های روان‌شناختی به مفاهیم اخلاقی است (آذربایجانی، ۱۳۹۱). ارزش‌های اخلاقی گاهی به نحو صفت نفسانی محقق می‌شوند و گاهی نیز به صورت فعل تحقق می‌یابند مانند تهمت‌زدن، غیبت‌کردن، راست‌گفتن یا دروغ‌گفتن. در صورت تحقق فعلی ارزش‌های اخلاقی سنجش آن‌ها راحت‌تر خواهد بود و می‌توان آن‌ها را مانند سایر رفتارهای روان‌شناختی در حوزه‌های دیگر مورد سنجش قرارداد؛ اما در صفات نفسانی مثل سخاوت، شجاعت، عفت و عدالت، کار سنجش کمی سخت‌تر است؛ در هر حال، در روان‌سنجی با موارد این چنین مواجه خواهیم شد. آزمون‌های روان‌شناختی از قبیل هوش، افسردگی، اضطراب و پیچیده‌تر از همه این‌ها، شخصیت، امروزه با تست‌ها و مقیاس‌های متعددی اندازه‌گیری^۴ می‌شوند (بهرامی، ۱۳۷۲). همان‌طور که سنجش مواردی مانند شخصیت و هوش به نحو فراقکن و یا عینی امکان دارد، اندازه‌گیری ارزش‌ها و مفاهیم اخلاقی نیز امکان خواهد داشت (آذربایجانی، ۱۳۹۱؛ آذربایجانی، موسوی‌اصل، ۱۳۸۵؛ آذربایجانی، ۱۳۸۷). همچنین می‌توان اندازه‌گیری این مفاهیم را بر اساس منابع دینی پی‌ریزی نمود (آینه‌چی و همکاران، ۱۴۰۰؛ اسماعیلی و همکاران، ۱۴۰۰). با توجه به مطالبی که بیان شد اهمیت اندازه‌گیری صفات اخلاقی مشخص گردید، یکی از صفات رذیله اخلاقی که ممکن است در افراد باشد و مورد غفلت واقع شود صفت بخل است. بخل به عنوان یک صفت که در درون انسان است برای بسیاری افراد در وهله اول ناشناخته است که می‌توان با توجه به آزمون بخل، این صفت را شناخت و در مرحله بعد برای

1. positivism
2. Renaissance
3. Clinical Psychology
4. measurement

رفع آن اقدام نمود، از این رو ضروری می‌نماید برای تشخیص این صفت درونی و همچنین مقدار آن در افراد در جهت کارکردهای مختلف آزمونی با توجه به معیارهای روان‌سنجی تهیه گردد. تحقیق پیش رو تلاش می‌نماید که مسئله امکان آزمون بخل با توجه به منابع اسلامی را بررسی کند و در صورت امکان آزمون و پرسش‌نامه‌ای برای بخل ارائه کند.

در تعریف لغوی^۱ بخل در کتاب‌های لغوی این گونه آمده است: بخل به معنای ضد کرم و بخشش است (ابن منظور، ۱۴۰۵). بخل امساک مواد خوراکی از کسانی است که شایسته نیست چنین کاری کنند. برخی این تعبیر را در مقابل جود، معنا کرده‌اند (راغب الأصفهانی، ۱۴۱۲). برخی نیز بخل را منع واجب در شرع و منع از سائل نزد عرب می‌دانند (الفیومی، ۱۴۱۴). در تعریف اصطلاحی بخل در کتاب جامع السعادات چنین آمده: «بخل به معنای مطلق امساک و خودداری است، هنگامی که شایستگی بذل و بخشش وجود داشته باشد. همان‌طور که اسراف به معنای بذل به هنگامی است که شایستگی امساک وجود دارد. هر دو مذموم هستند و امر پسندیده حد وسط است که جود و سخاوت است. چرا که حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله امر به سخاوت شدند. آنجا که خدای متعال می‌فرماید: هرگز دست را بر گردنت زنجیر مکن، (و ترک انفاق و بخشش منما) و بیش از حد (نیز) دست خود را مگشای، تا مورد سرزنش قرار گیری و از کار فرومانی (اسراء/۲۹). همچنین خدای متعال می‌فرماید: کسانی که هرگاه انفاق کنند، نه اسراف می‌نمایند و نه سخت‌گیری، بلکه در میان این دو، حد اعتدالی دارند (فرقان/۶۷)». (نراقی، بی‌تا). همان‌گونه که مشاهده شد معنای لغوی بخل که به معنای امساک و منع از بخشش است با معنای اصطلاحی آن یعنی مطلق امساک و خودداری از بذل و بخشش یکی است. البته ممکن است اشکال شود که برای شناخت هر چیزی می‌توان از متضاد^۲ آن استفاده نمود، از این رو باید نشانه‌های بخشش در این تحقیق بهره گرفته شود. در این رابطه دو نکته حائز اهمیت است اول این که در برخی از نشانه‌های بخل در روایات توجه به عدم بخشش و سخاوت شده است و دوم استفاده از نشانه‌های بخشش یک آزمون جداگانه را اقتضا می‌کند که به این صفت می‌پردازد در غیر این صورت تداخل موضوع ایجاد می‌شود. در تحقیق حاضر مقصود از بخل، نمراتی است که اشخاص در پاسخ به پرسش‌نامه سنجش بخل از نظرگاه اسلامی کسب می‌نمایند.

1. Lexical definition

2. Opposite

بخل از جمله صفات ناپسند اخلاقی است که در انسان وجود دارد. این صفت در منابع دینی با تعابیر مختلف بسیار مورد نهی قرار گرفته است.^۱ صفت بخل در انسان ممکن است خیلی زیاد و یا کم باشد ولی به هر حال باید این صفت شناسایی شود که به چه مقدار در انسان وجود دارد و پس از آن به درمان، پرداخته شود. چراکه بخل نیز مانند شرک دارای مراتب مختلف است، در روایت به صفت اعتقادی مثال زده شده است نه یک امر اخلاقی چراکه بخل اگرچه جنبه گرایشی و رفتاری دارد اما اصل و مبانی این صفت یک امر بینشی و اعتقادی مانند شرک است. از این رو نیاز به دقت بیشتر برای شناسایی و اصلاح آن است. به این حدیث شریف توجه نمایید: «ابن صدقه عَنْ جَعْفَر عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مَا مَحَقَّ الْإِيمَانُ مَحَقَّ الشُّحِّ شَيْءٌ ثُمَّ قَالَ إِنَّ لِهَذَا الشُّحِّ دَبِيئاً كَدَيْبِ الثَّمَلِ وَ شُعْباً كَشُعْبِ الشُّرْكِ» (ابن بابویه، ۱۳۶۲). ابن صدقه از امام صادق و او از پدرش علیهما السلام روایت می کند که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: کسی که بخل دارد مثل این است که ایمان ندارد، بخل مانند مورچه آهسته حرکت می کند و مانند شرک شعبه های متعددی دارد.

اندازه گیری ارزش های اخلاقی^۲ (حسین ثابت، ۱۳۸۷؛ سالاری فرد، ۱۳۸۴؛ خدایاری فرد، ۱۳۹۱) از چند جهت ضروری و مهم است، فردی: به جهت محاسبه نفس برای اکتساب فضایل اخلاقی و خودشناسی برای اجتناب از رذایل اخلاقی افراد نیازمند مقیاسی هستند، که یکی از این مقیاس ها می تواند علم و آگاهی نسبت به خود باشد. «وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَمَتْ لَعْدَ» (حشر/۱۸)؛ به خصوص به جهت دوری از خودفریبی: «فَلَا تَزْكُوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى» (نجم/۳۲)؛ چراکه بشر بیش از حد خودفریب است: «بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا» (یوسف/۱۸) بنابراین ضروری است که مقیاس علمی وجود داشته باشد. اجتماعی: ضرورت سنجش در مدیریت اجتماعی، بیش از موارد دیگر است. به لحاظ تربیت اخلاقی در سطح مدرسه ها و دانشگاه ها، سنجش اثرگذاری رسانه های جمعی و تبلیغات اخلاقی مبلغین دینی

۱. «الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَ يَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ اعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُهِيناً» (النساء: ۳۷). «أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا» (النساء: ۵۳). «قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذَا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ وَ كَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا» (اسرى: ۱۰۰). «وَ إِنْ تُوْمَنُوا وَ تَتَّقُوا يُوْتِكُمْ أَجُورَكُمْ وَ لَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ * إِنْ يَسْأَلْكُمْوهَا فَيَحْفَكُمْ تَبَخَّلُوا وَ يُخْرِجْ أَصْغَانَكُمْ * هَآ أَنتُمْ هَآؤَآءُ تَدْعُونَ لِنَفْقَآءٍ فِى سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلْ وَ مَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَخِلْ عَنْ نَفْسِهِ وَ اللَّهُ الْغَنِيُّ وَ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ وَ إِنْ تَتَوَكَّلُوا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ» (محمد: ۳۶-۳۸). «الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَ يَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَ مَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» (الحديد: ۲۴). «مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَنْيَمٌ» (القلم/۱۲).

و پیمایش فرهنگ عمومی جامعه در ابعاد ارزش‌های اخلاقی، بخشی از ضرورت سنجش مفاهیم اخلاقی به لحاظ اجتماعی است. افزون بر این‌ها، برنامه‌های کلان پنج‌ساله دولت جمهوری اسلامی ایران - که برخی از آن برنامه، تعالی فرهنگ اخلاقی اجتماع است - نیاز به ابزاری مناسب به جهت سنجش جایگاه اخلاقی اجتماع قبل از اجرای برنامه و پس از اجرای آن است. (آذربایجانی، ۱۳۹۱) پژوهش‌های علمی: ارزش‌ها و مفاهیم اخلاقی مانند متغیری مستقل یا تابع، به نحو همبستگی^۱ یا علی می‌توانند در تحقیق‌های اجتماعی و روان‌شناختی ورود پیدا کنند. به‌عنوان مثال رابطه راست گفتن و شجاعت، درستکاری و شجاعت، افسردگی و سخاوت، سلامت و راست گفتن و غیره. همه این موارد قابلیت تحقیق و بررسی دارد، که در همه این‌ها، وجود مقیاس علمی معتبر برای سنجش ارزش‌های اخلاقی ضرورت دارد (آذربایجانی، ۱۳۹۱).

با توجه به مطالبی که در ضرورت سنجش مفاهیم اخلاقی بیان شد، این ضرورت‌ها در رذیله اخلاقی بخل نیز بدین نحو قابل طرح است: ضرورت فردی: یکی از رذایل اخلاقی که نیازمند به شناسایی است، صفت بخل است. چراکه اصل صفت بخل در انسان و میزان آن تا حدی بر وی پوشیده است در روایات نیز به این نکته اشاره شده است (ابن بابویه، ۱۳۶۲). از این رو انسان باید با به دست آوردن معیارهای سنجش نسبت به رذیله اخلاقی بخل، آن را در نفس خود واکاوی کند تا در صورت وجود این صفت به پالایش نفس خود بپردازد. ضرورت اجتماعی؛ یکی از صفات اخلاقی که جامعه را به بی‌توجهی نسبت به دیگران مواجه می‌کند، صفت بخل و عدم سخاوت است (کاظمی و جعفری، ۱۳۹۵) که نیازمند برنامه‌های فرهنگی برای اصلاح آن در میان آحاد جامعه است. مسئولین تربیتی و فرهنگی که با توده‌های مردم مرتبط هستند، با توجه به معیارهای رذیله بخل که در تحقیق پیش رو به دست می‌آید، این صفت را در مجموعه خویش و یا بخشی از جامعه مورد سنجش قرار می‌دهند و بر اساس آن برنامه‌های اخلاقی و تربیتی را جهت رفع این صفت و ایجاد صفت سخاوت، تعریف و اجرا می‌کنند. پژوهش‌های علمی؛ می‌توان با توجه به معیارها و مقوله‌های صفت بخل، این صفت را با صفات دیگر مانند شجاعت، سخاوت، افسردگی و موارد دیگر مورد بررسی و پژوهش قرار داد و روابط میان آن‌ها را تحلیل نمود. البته باید توجه داشت که ممکن است در خصوص ضرورت فردی ساخت ابزار اندازه‌گیری ارزش‌های اخلاقی این گونه مناقشه نمود که اگر فردی خودفریبی کند و با مراجعه به وجدان خود نتواند بیماری اخلاقی خود را

تشخیص دهد، چه تضمینی وجود دارد در قبال ابزار اندازه گیری صادقانه عمل کند؟ از این رو، ضرورت های اجتماعی و علمی اولویت پیدا می کنند.

هدف از تحقیق پیش رو سنجش صفت بخل در افراد است که همراه با ساخت و اعتبار یابی آزمون بخل است. برای روان سنجی و ساخت مقیاس در مفهوم بخل نیاز به پیمودن مراحل است. ابتدا باید مقوله بندی مؤلفه های بخل با توجه به روایاتی که در این زمینه وارد شده است صورت پذیرد. در مرحله بعد پرسشنامه های ناظر به مقولات تهیه شده و در مرحله نهایی اعتبار سنجی پرسشنامه مطرح می گردد، در ادامه به بررسی این مراحل پرداخته می شود.

پیشینه پژوهش

در خصوص پیشینه پژوهش پیش رو تا جای که نگارنده تحقیق نموده ظاهراً تاکنون آزمونی برای بخل به خصوص بر اساس منابع اسلامی ساخته نشده است و این اولین تحقیقی است که در مورد آزمون بخل بر اساس منابع اسلامی انجام شده است؛ اما به عنوان پیشینه عام برای اندازه گیری صفات اخلاقی^۱ مبتنی بر منابع دینی آزمون های ساخته شده است که بدان اشاره می شود. ولی زاده و آذربایجانی (۱۳۸۹) آزمون اولیه سنجش حسادت با تکیه بر منابع اسلامی، در این مقاله نگارنده با منابع اسلامی نشانگان حسادت را شناسایی نموده و بر طبق آن آزمونی را فراهم کرده است. میردیکوندی و همکاران (۱۳۹۵) ساخت آزمون اولیه صبر بر معصیت، نگارنده در این مقاله مبانی نظری آزمون را با تحلیل محتوای گزاره های دینی در منابع اسلامی به دست آورده و در ساخت آزمون به کار برده است.

علی محمدی و آذربایجانی (۱۳۸۹)، ساخت و اعتباریابی آزمون شادکامی با تکیه بر اسلام، در این مقاله محقق مؤلفه های شادکامی را از منابع اسلامی استخراج نموده و بر اساس آن پرسشنامه ای تهیه و اعتباریابی نموده است. یعقوبی و همکاران (۱۳۹۵)، ساخت و اعتباریابی آزمون اولیه همدلی بر اساس منابع اسلامی و همکاران (۱۳۹۳)، ساخت و اعتباریابی آزمون اولیه باورهای منطقی زوجین بر اساس منابع اسلامی. همان گونه که مشاهده شد در این مقالات محققین تلاش نمودند تا صفات و باورهای درونی و اخلاقی را بر اساس منابع اسلامی مورد سنجش قرار دهند.

1. Attributes of morality

روش

پژوهش پیش رو که به جهت بررسی خصوصیات روان‌سنجی مقیاس ابتدایی سنجش بخل از نظرگاه اسلامی انجام یافته است. از جمله تحقیق‌های توصیفی از نوع هم‌بستگی است. مقصود از هم‌بستگی در نگاره حاضر، هم‌بستگی بین دو یا چند متغیر ناست. بلکه مقصود هم‌بستگی بین مواد آزمون با یکدیگر و هم‌بستگی یک ماده با کل آزمون است. در قسمت تحلیل و بررسی نشانگان بخل از روش کتابخانه‌ای برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. بدین معنا که با بهره‌گیری از آیات و احادیث، آموزه‌های اسلامی در خصوص بخل و خصوصیات فرد بخیل به نحو توصیفی جمع‌آوری شده است و در ادامه دسته‌بندی و تلفیق و تجزیه و تحلیل گردیده است.

در تحقیق حاضر، جامعه آماری از میان دانشجویان مقاطع کارشناسی و ارشد دانشگاه قم و دانشگاه علامه طباطبائی تهران، طلاب دانشگاه معارف اسلامی قم و موسسه امام خمینی ره و مدرسه معصومیه و طلاب خواهر جامعه الزهرا قم انتخاب شده‌اند که در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ مشغول تحصیل بودند. تعداد این افراد حضور نه هزار نفر است. برگزیدن این جامعه آماری برای تحقیق پیش رو بدین خاطر است که در این محیط‌های ذکرشده طلاب و دانشجویان برادر و خواهر و همچنین مجرد و متأهل در مقاطع گوناگون علمی و فرهنگ‌های مختلف در حال تحصیل می‌باشند. دلیل دیگر برگزیدن این جامعه آماری در دسترس بودن آن‌ها است.

تعداد افراد نمونه، با لحاظ الگوی کوهن و همکاران (حسن‌زاده، ۱۳۸۲) ۳۷۰ نفر مشخص گردیده است. با وجود این که تعدادی از پرسش‌نامه‌ها برگشت و برخی نیز ناقص بود از میان ۴۰۰ پرسش‌نامه که بین افراد نمونه پخش شد، ۳۵۳ عدد از آن‌ها تجزیه و تحلیل و نمره‌گذاری گردید. گروه نمونه تحقیق پیش رو با شیوه تصادفی خوشه‌ای از میان جامعه آماری برگزیده شده است (گنجی، ۱۳۷۱؛ لطف‌آبادی، ۱۳۷۵) بدین معنا که شانس انتخاب هر یک از دانشجویان و طلاب که در جامعه آماری بودند مساوی بوده و در افراد نمونه گزینشی صورت نگرفته است. نحوه اجرای آزمون بدین صورت بود که به کلاس‌های طلاب و دانشجویان که قبلاً خوشه آن‌ها به نحوه قرعه مشخص شده بود مراجعه می‌شود و با بیان توضیحاتی در خصوص پژوهش و امتیازات آن از آن‌ها درخواست می‌شود تا در این تحقیق

همکاری داشته باشند شایان ذکر است که در تحقیق حاضر فقط تهیه و ساخت آزمون مدنظر بوده و هنجاریابی آن در مراحل گوناگون می تواند در پژوهش های دیگر لحاظ گردد. در پژوهش حاضر تنها ابزاری که مورد استفاده قرار گرفته است پرسش نامه سنجش بخل است که برای اولین بار توسط نگارنده در جهت بررسی نشانه های بخل بر مبنای آیات و روایات طراحی و ساخته گردیده است که فرایند آن بدین شرح است:

≠ شناخت منابع اسلامی مرتبط با بخل

≠ شناسایی و مطالعه آیات و روایات مرتبط با بخل و سپس دسته بندی و اولویت دهی و ثبت این موارد.

≠ خوانش کتاب های با موضوع بخل در حوزه روان شناسی به خصوص در رابطه با آموزش ها و همچنین مطالعه پیشینه تحقیق های که در رابطه با آزمون سازی است. ≠ به دست آوردن شاخص ها و نشانه های بخل و مقوله بندی این موارد که بدین ترتیب است:

▪ استخراج نشانگان عمومی بخل از منابع اسلامی؛

▪ استخراج و استنباط نشانه های بخل از نشانگان عمومی؛

▪ دسته بندی نشانگان بر اساس سه محور شناختی، عاطفی و رفتاری.

نشانه شناسی از امور با اهمیت در اختلالات روانی است؛ اما شایان توجه است که بعضی از نشانگان که بدان ها اشاره می گردد، به تنهایی نشانه حتمی و قطعی فرد بخیل ناست و ممکن است اشخاص غیر بخیل نیز دارای چنین نشانگانی باشند. علاوه بر این نکته امکان دارد افرادی که برخی از نشانگان بخل را دارند علاوه بر بخل مبتلا به دیگر ناهنجاری ها نیز باشند. از این رو به زحمت می توان به وجود این نشانگان دست یافت. پدیده های که با انسان مرتبط هستند غالباً دارای سه جنبه شناختی، عاطفی و رفتاری می باشند (آذربایجانی، ۱۳۹۱).

از این رو بخل را که پدیده خاص انسانی است، از این سه جهت مورد توجه قرار می دهیم: اول جنبه ذهنی و اعتقادات و باروهای شناختی انسان، دوم جنبه احساسی و عاطفی او و سوم جنبه بیرونی و رفتارهای عملی انسان است که در ادامه بررسی و شناسایی می گردند.

در این بخش نشانگان بخل شناسایی می شوند. برای بررسی نشانگان بخل از کلماتی که مترادف با بخل هستند، مانند امساک، (راغب الأصفهانی، ۱۴۱۲)، شح (فراهیدی، ۱۳۶۴) و منع (الفیومی، ۱۴۱۴) نیز بهره برده شده است. با بررسی روایات، نشانه هایی که در مورد بخل

در روایات وارد شده است، مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در این بررسی از آوردن احادیث تکراری که مضامین تقریباً همانندی دارند خودداری شده است و اگر در حدیثی چند مورد از علائم بیان شده است و مواردی از آن علائم در احادیث دیگر تکرار شده است، موارد تکراری ذکر نمی‌شود و فقط مورد جدید بیان می‌شود.

جدول ۱. خزانه پرسش‌ها

خزانه پرسش‌های محور شناختی			
ردیف	عنوان	متن آیات و روایات	منبع
۱	سوءظن به خداوند متعال	«حَسْبُ الْبَخِيلِ مَنْ بُخِلَهُ سُوءُ الظَّنِّ بِرَبِّهِ» «أَنَّ الْجَبِينَ وَالْبَخِلَ وَالْحَرَصَ غَرِيزَةٌ وَاحِدَةٌ» يَجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ «فَإِنَّ الْبَخِلَ وَالْجَوْرَ وَالْحَرَصَ غَرَائِزُ شَتَّى» يَجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ بِاللَّهِ»	(مفید، ۱۴۱۳، ص ۲۳۴) (ابن بابویه، ۱۳۸۵، ج ۲، ص ۲۴۶) (ابن شعبه، ۱۳۶۳، ص ۱۲۹)
۲	عدم یقین به آینده	حَسْبُ الْبَخِيلِ مَنْ بُخِلَهُ سُوءُ الظَّنِّ بِرَبِّهِ مَنْ أَيَقِنَ بِالْخَلْفِ جَادَ بِالْعَطِيَّةِ.	(مفید، ۱۴۱۳، ص ۲۳۴)
۳	نابود کننده ایمان	قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مَا مَحَقَّ الْإِيمَانَ مَحَقُّ الشَّحِّ شَيْءٌ	(ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۱۵)
۴	بزرگ دانستن آنچه دارد و تلف دانستن آنچه انفاق می‌کند.	قَالَ لَهُ مَا الشَّحُّ قَالَ أَنْ تَرَى مَا فِي يَدَيْكَ شَرَفًا وَمَا أَنْفَقْتَ تَلْفًا.	(ابن بابویه، ۱۴۰۳، ص ۲۴۵)
خزانه پرسش‌های محور عاطفی			
۱	عدم همدردی در پیشامدهای قومش	وَ إِنَّمَا الْبَخِيلُ حَقُّ الْبَخِيلِ الَّذِي يَمْنَعُ الْبَائِسَ فِي قَوْمِهِ	(ابن بابویه، ۱۴۰۳، ص ۲۴۵)
۲	دوست نداشتن بخشش دیگران	الشَّحِيحُ هُوَ أَشَدُّ مِنَ الْبَخِيلِ لِأَنَّ الْبَخِيلَ يَبْخُلُ بِمَا فِي يَدَيْهِ وَالشَّحِيحُ عَلَى مَا فِي أَيْدِي النَّاسِ وَعَلَى مَا فِي يَدَيْهِ	(دیلمی، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۱۳۸)
۳	آرزوی داشتن آنچه مردم از حلال و حرام دارند	لَا يَرَى فِي يَدَيِ النَّاسِ شَيْئًا إِلَّا تَمَنَّى أَنْ يَكُونَ لَهُ بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ	همان
۴	ترس از گرسنگی و تهیدستی	و لِلْبَخِيلِ ثَلَاثُ عِلَامَاتٍ يُخَافُ مِنَ الْجُوعِ	همان
۵	نگرانی از درخواست فقیر	و لِلْبَخِيلِ ثَلَاثُ عِلَامَاتٍ ... يُخَافُ مِنْ سَائِلِ يَأْتِيهِ	همان

خزانه پرسش‌های محور شناختی		
۶	راحتی و آسایش کم	أَقْلُ النَّاسِ رَاحَةً الْبَخِيلُ (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۰، ص ۳۰۰)
۷	عدم انتظار صله ارحام از دیگران	لَا يَطْمَعَنَّ ... الْبَخِيلُ فِي صَلَةِ الرَّحِمِ (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۵۳)
۸	عدم قناعت به عطای خداوند	وَلَا يَسْبِعُ وَلَا يَقْنَعُ بِمَا رَزَقَهُ اللَّهُ (دیلمی، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۱۳۸)
خزانه پرسش‌های محور رفتاری		
۱	زکات ندادن	وَ إِنَّمَا الْبَخِيلُ حَقُّ الْبَخِيلِ الَّذِي يَمْنَعُ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ مِنْ مَالِهِ (ابن بابویه، ۱۴۰۳، ص ۲۴۵)
۲	صدقه ندادن	وَالشَّحِيحُ إِذَا شَحَّ مَنَعَ الزَّكَاةَ وَالصَّدَقَةَ (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۴، ص ۴۴)
۳	صله رحم نکردن	وَالشَّحِيحُ إِذَا شَحَّ مَنَعَ الزَّكَاةَ وَالصَّدَقَةَ وَ صَلَةَ الرَّحِمِ لَا يَطْمَعَنَّ الْبَخِيلُ فِي صَلَةِ الرَّحِمِ إِيَّاكُمْ وَالشَّحُّ فَإِنَّمَا هَلَكٌ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالشَّحِّ أَمَرَهُمْ بِالْقَطِيعَةِ فَقَطَّعُوا (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۵۳) (همان، ج ۱، ص ۸۳)
۴	مهمان‌داری نکردن	وَالشَّحِيحُ إِذَا شَحَّ مَنَعَ صَلَةَ الرَّحِمِ وَ قَرَى الصَّيْفِ (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۴، ص ۴۴)
۵	انفاق نکردن در راه خدا	وَالشَّحِيحُ إِذَا شَحَّ مَنَعَ النِّفَقَةَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. (همان)
۶	دریغ ورزیدن از پرداخت حق واجب الهی	الْبَخِيلُ مَنْ بَخَلَ بِمَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ. (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۴، ص ۴۴)
۷	سلام نکردن	الْبَخِيلُ مَنْ بَخَلَ بِالسَّلَامِ. (ابن شعبه، ۱۴۰۴، ص ۲۴۸)
۸	دروغ گفتن	إِيَّاكُمْ وَالشَّحُّ فَإِنَّمَا هَلَكٌ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالشَّحِّ أَمَرَهُمْ بِالْكَذِبِ فَكَذَّبُوا (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۸۳)
۹	ظلم کردن	إِيَّاكُمْ وَالشَّحُّ فَإِنَّمَا هَلَكٌ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالشَّحِّ أَمَرَهُمْ بِالظُّلْمِ فَظَلَمُوا (همان)
۱۰	ستیزه‌جویی و خونریزی	إِيَّاكُمْ وَالشَّحُّ فَإِنَّهُ دَعَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ حَتَّى سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ (همان)
۱۱	عدم احترام به دیگران	وَ إِيَّاكُمْ وَالشَّحُّ فَإِنَّهُ دَعَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ ... حَتَّى اتَّهَكُوا (همان)
۱۲	حلال کردن حرام‌ها	وَ إِيَّاكُمْ وَالشَّحُّ فَإِنَّهُ دَعَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ ... حَتَّى اتَّهَكُوا وَ اسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ (همان)

خزانه پرسش‌های محور شناختی		
۱۳	کسب مال حرام و مصرف غیر مشروع آن	إِنَّ الْبَخِيلَ مَنْ كَسَبَ مَالًا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ وَ اتَّقَهُ فِي غَيْرِ حَقِّهِ (ابن بابویه، ۱۴۰۳، ص ۲۴۵)
۱۴	صلوات نفرستادن	قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص الْبَخِيلُ حَقًّا مَنْ ذُكِرْتُ عَنْدهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ (ابن بابویه، ۱۴۰۳، ص ۲۴۶)
۱۵	باز داشتن دیگران از مقصود	وَلَا تُشَاوِرِ الْبَخِيلَ فَإِنَّهُ يَقْصُرُ بَكَ عَنْ غَايَتِكَ (ابن بابویه، ۱۳۸۵، ج ۲، ص ۲۴۶)
۱۶	عدم بخشش به دیگران	الْبَخِيلُ يَبْخُلُ بِمَا فِي يَدَيْهِ (دیلمی، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۱۳۸)
۱۷	تحسین بخشش دیگران	و للبخيل ثلاث علامات ... يرحب باللسان مع إخوان الخير همان
۱۸	کار نیک نکردن	و الشَّحِيحُ إِذَا شَحَّ مَنَّعَ ... أَبْوَابَ الْبِرِّ (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۴، ص ۴۴)

علت این که برخی از علائم بخل مانند عدم ایمان و یقین و سوءظن در محور شناختی ذکر شده است بدین علت است که جنبه شناختی و معرفتی در این موارد بسیار غلبه دارد. در محور عاطفی نیز علت ذکر برخی از عناوین مانند عدم همدردی، ترس از فقر، نگرانی از درخواست دیگران و عدم انتظار از صله رحم افراد بدین علت است که همگی به نوعی از عواطف انسان ناشی می‌گردد. همچنین در محور رفتاری علت بیان برخی از عناوین مانند ذکات ندادن و صدقه ندادن، سلام نکردن، مهمانی ندادن و کار نیک نکردن به خاطر غلبه جنبه رفتاری آنها است. در این موارد بخل در رفتار انسان نمود دارد مثلاً در خصوص ذکات ندادن، بخل فرد در رفتارش بروز می‌نماید و او را از پرداخت ذکات که نوعی رفتار مالی است بازمی‌دارد همچنین در سلام نکردن و مهمانی ندادن صفت بخل در رفتار فرد بخیل بروز می‌نماید و او را از انجام این کارها بازمی‌دارد.

با حذف و ادغام مشترکات و ترکیب شاخص‌ها این علائم به ۳۷ نشانه رسید و درنهایت پرسش‌نامه‌ای که حاوی ۳۷ سؤال است تهیه می‌گردد که پنج پاسخ برای آن در نظر گرفته شده است. مقیاس این پرسش‌نامه بر مبنای لیکرت (موافق کامل، موافق تا حدودی، نه مخالف نه موافق، مخالف تا حدودی و مخالف کامل) است. در صورت مثبت بودن پاسخ، نمرات آن ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ خواهد بود؛ اما در صورتی که پاسخ منفی یا معکوس باشد، نمرات آن ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ است و شامل ۴ عامل (سوءظن داشتن و ترس از آینده، عاطفه نداشتن به دیگران،

استتکاف در پرداخت‌های مالی، تضییع حقوق خدا و دیگران) است که از طریق تحلیل عاملی اکتشافی به دست آمده است.

پرسش‌نامه‌ای که با این مقولات تهیه شد برای بررسی اولیه و انطباق استنباط و برداشت‌های پژوهش‌گر در خصوص نشانه‌های بخل از آیات و روایات، به بیست نفر از متخصصان روان‌شناسی و پژوهشگران اسلامی که توانمند در هر دو رشته تخصص و دارای مدرک دکتری بودند، سپرده شد. بعد از تحلیل و بررسی متخصصان و اعمال دیدگاهشان، پرسش‌نامه نهایی به جهت بررسی محتوایی به آن‌ها تحویل داده شد تا دیدگاه کمی خود را در رابطه با روایی هر گزاره بیان کنند. سپس پرسش‌نامه در خصوص سی نفر آزمودنی به نحو آزمایشی اجرا گردید و ضریب آلفای آن ۰/۸۶ بود. در بین ۳۷ گزاره، هفت گزاره حذف شد بدین خاطر که از نگاه متخصصان دارای ارتباط کمی با بخل و یا تکراری بود. در نهایت ۳۰ گزاره با اعمال اصلاحات مورد تأیید واقع شد و بعد از انجام اصلاحات محتوایی برای ارزیابی مشخصات روان‌سنجی یعنی اعتبار و روایی حاضر گردید.

آزمون حاضر ۳۰ جمله پنج گزینه‌ای دارد. گزینه «موافق کامل» برابر با ۵، «موافق تا حدودی» برابر با ۴، «نه مخالف نه موافق» برابر با ۳، «مخالف تا حدودی» برابر با ۲ و «مخالف کامل» برابر با ۱ است. بیشترین نمره آزمون حاضر صد و پنجاه و کم‌ترین نمره آن سی است. افرادی با نمره صد و پنجاه، بخل خیلی زیادی دارند و افرادی که نمره سی را به دست آورند، بخل ندارند. زیر مقیاس‌ها و یا نمرات فرعی بدین ترتیب است:

۱. محور شناختی، شامل ۴ ماده (ماده‌های: ۳، ۲۲، ۲۵، ۲۶) که دامنه تغییرات آن‌ها ۴ تا ۲۰ است.

۲. محور عاطفی، دربردارنده ۸ ماده (ماده‌های: ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۲۱، ۳۰) است که دامنه تغییرات آن‌ها از ۱۲ تا ۶۰ است.

۳. محور رفتاری شامل ۱۸ ماده (ماده‌های: ۱، ۲، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۰، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۳، ۲۴، ۲۷، ۲۸، ۲۹) است که دامنه تغییرات آن‌ها از ۱۸ تا ۹۰ است.

در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها، مقیاس سنجش بخل (E) به دو مقوله کلی شناختی - عاطفی (E1) و رفتاری (E2) مورد بررسی واقع می‌شود. شایان ذکر است که در پایان آزمون حاضر، پرسشی در رابطه با میزان صداقت فرد در پاسخ به سؤالات وجود دارد که تا حدی معیار برای صداقت سنجی آزمودنی در مقام جواب به مواد پنج‌گانه آزمون محسوب

می‌گردد. علاوه بر این تعداد پنج گزاره (۱، ۲، ۵، ۶، ۱۲) به صورت معکوس نمره گذاری شده است تا از سوگیری در پاسخ جلوگیری گردد. با توجه به اطلاعات و مبانی مرتبط با بخل که از منابع اسلامی استخراج گردید و با خوانش کتاب‌های روان‌شناسی در خصوص موضوعات مربوطه مؤکداً در حوزه آزمون‌ها و همچنین مطالعه تحقیقات پیشین در حوزه آزمون‌سازی، ساخت مقیاس سنجش جدیدی برای سنجش بخل در فرآیند کار قرار گرفت. در این صورت برای سنجش بخل با عنایت به نشان‌ها و خصوصیات بخل، آزمون‌ی طراحی و ساخته گردید که در ادامه در بخش طرح تحقیق به شیوه ساخت آن اشاره خواهد شد.

به جهت دستیابی به داده‌ها، تعدادی از دانشجویان و طلاب به صورت تصادف خوشه‌ای منتخب شدند و به آن‌ها رجوع شده است. ابتدا توضیح مختصری در رابطه با آزمون، اهداف و شیوه پاسخ دادن به آن برای افراد شرکت کننده در این آزمون داده شده است و سپس با در اختیار قرار دادن پرسش‌نامه‌ها به افراد مورد آزمون از این افراد درخواست شد تا پس از مطالعه شیوه پاسخ‌گویی با دقت به سؤالات جواب دهند و مشخصات خود مانند جنسیت، متأهل بودن، سن، تحصیلات و رشته خود را بیان نمایند. ۴۰۰ پرسش‌نامه بین این افراد پخش شد و با وجود نقص در پرسش‌نامه‌ها و عدم رجوع برخی از آن‌ها، حدود ۳۵۳ پرسش‌نامه کامل با برنامه spss نمره داده شد و مورد تفسیر قرار گرفت. در تحقیق پیش رو در خصوص دسته‌بندی شاخص‌های پراکندگی و شاخص‌های مرکزی یعنی میانگین، میان و مد و شاخص‌های پراکندگی یعنی دامنه تغییرات، واریانس و انحراف استاندارد بهره گرفته شده است. همچنین از ضرایب اسپیرمن، ضریب هم‌سانی درونی _ آلفای کرونباخ_ و ضریب دو نیمه‌سازی گاتمن به جهت یافتن اعتبار مقیاس بخل استفاده شده است و روش هم‌بستگی پیرسون برای یافتن روایی مقیاس بخل به این تحقیق کمک کرده است. روش‌های آمار استنباطی مانند آزمون مقایسه‌های چندگانه شفه، آزمون‌های معنادار بودن ضرایب هم‌بستگی، آزمون t، در جهت تفسیر و تبیین داده‌ها و سؤالات تحقیق در این پژوهش استفاده شده‌اند.

یافته‌ها

به جهت ارزیابی اعتبار آزمون، از روش‌های دو نیمه کردن و آلفای کرونباخ بهره گرفته شده است که در ادامه به نتایج آن در جداول ذیل اشاره شده است. بهره‌گیری از روش کرونباخ

خوبی‌هایی دارد از جمله این که تنها نیاز به برگزاری یک آزمون است و همچنین همکاری افراد شرکت کننده در آزمون فقط برای یک بار کفایت می کند.

جدول ۲ نتایج روش دو نیمه کردن

نیمه‌ها	E1	تعداد سؤال	E2	تعداد سؤال	E	تعداد سؤال
نیمه اول	۷۷٪	۶	۵۸٪	۹	۸۳٪	۱۵
نیمه دوم	۸۰٪	۶	۶۲٪	۹	۸۴٪	۱۵
همبستگی بین دو نیمه	۷۲٪	۱۲	۵۹٪	۱۸	۷۵٪	۳۰
همبستگی اسپیرمن و براون و گاتمن	۸۴٪	۱۲	۷۴٪	۱۸	۸۵٪	۳۰

با توجه به جدول بالا، میزان آلفا در نمره کل آزمون در نیمه اول ۸۳٪ و در نیمه دوم ۸۴٪ است، که بیان گر اعتبار مقیاس است. از این رو مقیاس ایجاد شده اعتبار لازم بین ۸۳٪ و ۸۴٪ را دارا است.

جدول ۳ نتایج آزمون کرونباخ

مقوله‌ها	تعداد ماده	ضریب آلفای کرونباخ	تعداد افراد
شناختی	۴	۰/۵۵	۳۵۳
عاطفی	۸	۰/۷۵	۳۵۳
رفتاری	۱۸	۰/۸۵	۳۵۳
کل مقیاس	۳۰	۰/۹۱	۳۵۳

بدین نحو که در جدول بالا بیان شده است، میزان آلفای کلی مقیاس ۹۱٪ است؛ از این جهت که میزان آلفا بیش از ۷۰٪ است، به دست می آید که مقیاس دارای اعتبار کافی است و آزمون توانایی تشخیص میزان بخل افراد را دارد. به بیان دیگر آزمون میزان بخل فرد را سنجیده و مقیاس دارای اعتبار است. با کمک از ضریب کرونباخ و دو نیمه کردن اسپیرمن براون و گاتمن اعتبار پرسش نامه بررسی گردید. مقدار همبستگی نمره کل با دیگر مؤلفه‌ها بر مبنای همبستگی پیرسون در میزان بسیار قابل قبول ۱٪ است که در جدول ذیل بیان شده است.

جدول ۴ هم‌بستگی مؤلفه‌ها و نمره کل

مؤلفه‌ها	انگیزشی - شناختی - عاطفی	رفتاری - زیستی
شناختی - عاطفی	-	-
رفتاری	٪۷۸	-
نمره کل مقیاس	٪۹۸	٪۸۹

با توجه به جدول ۴، بین مؤلفه عاطفی - شناختی و نمره کل ($r = ٪۹۸$) بیشترین هم‌بستگی مشاهده می‌گردد. به‌طور کلی بین نمره کل و مؤلفه‌ها هم‌بستگی بسیار خوبی مشاهده می‌شود. به جهت تعیین مقدار توان تشخیص و تمیز پرسش‌ها (روایی درونی) از روش هم‌بستگی هر گزاره با کل آزمون و عامل مربوط به آن گزاره، بر مبنای هم‌بستگی پیرسون برای تفسیر و بررسی استفاده شد. در جدول ذیل مقدار هم‌بستگی یک گزاره با کل آزمون (عامل E) بیان شده است.

جدول ۵ مقدار هم‌بستگی یک گزاره با کل آزمون

گزاره‌ها	میزان هم‌بستگی با عامل E	گزاره‌ها	میزان هم‌بستگی با عامل E	گزاره‌ها	میزان هم‌بستگی با عامل E
۱	٪۳۸	۱۱	٪۵۴	۲۱	٪۳۵
۲	٪۴۲	۱۲	٪۴۴	۲۲	٪۴۲
۳	٪۵۱	۱۳	٪۶۰	۲۳	٪۵۱
۴	٪۵۴	۱۴	٪۴۵	۲۴	٪۳۹
۵	٪۳۶	۱۵	٪۵۴	۲۵	٪۴۳
۶	٪۴۱	۱۶	٪۵۹	۲۶	٪۳۴
۷	٪۵۴	۱۷	٪۴۷	۲۷	٪۴۵
۸	٪۴۶	۱۸	٪۳۸	۲۸	٪۵۶
۹	٪۳۹	۱۹	٪۵۳	۲۹	٪۳۷
۱۰	٪۴۸	۲۰	٪۵۷	۳۰	٪۴۴

جدول ۵ بیان می‌کند که هر یک از سی گزاره این مقیاس، هم‌بستگی بسیار خوب و بالایی با کل آزمون در سطح ٪۱ دارند. پایین‌ترین مقدار هم‌بستگی در رابطه با گزاره ۲۶ با ٪۳۴ و بیش‌ترین مقدار هم‌بستگی، مربوط به گزاره ۱۳ با ٪۶۰ است. ضریب آلفای مقیاس، در فرض حذف هر یک از گزاره‌ها، در گزاره ۱۳ و ۱۶ (٪۹۰۱) و در گزاره ۲۶ و

۵ (۹۰۵٪) و در باقی گزاره‌ها بین این اعداد است که به جهت نزدیکی ضرایب به یکدیگر و نبود مجال کافی، باقی موارد بیان نشده است. جدول ذیل مقدار همبستگی هر آزمون با عامل مربوط به خود را بیان می‌کند:

جدول ۶ مقدار همبستگی هر ماده با عامل مربوط به خود

میزان همبستگی E1 با عامل	گزاره	میزان همبستگی E1 با عامل	گزاره	میزان همبستگی E1 با عامل	گزاره	میزان همبستگی E1 با عامل	گزاره
٪۴۸	۱۰	٪۴۳	۷	٪۵۶	۴	٪۴۷	۱
٪۵۴	۱۱	٪۴۶	۸	٪۶۱	۵	٪۳۷	۲
٪۴۴	۱۲	٪۵۲	۹	٪۳۹	۶	٪۴۵	۳
میزان همبستگی E2 با عامل	گزاره	میزان همبستگی E2 با عامل	گزاره	میزان همبستگی E2 با عامل	گزاره	میزان همبستگی E2 با عامل	گزاره
٪۵۸	۲۸	٪۵۵	۲۳	٪۴۴	۱۸	٪۵۲	۱۳
٪۴۷	۲۹	٪۴۹	۲۴	٪۶۱	۱۹	٪۴۸	۱۴
٪۵۳	۳۰	٪۶۳	۲۵	٪۴۶	۲۰	٪۴۳	۱۵
		٪۴۸	۲۶	٪۴۸	۲۱	٪۵۷	۱۶
		٪۶۰	۲۷	٪۵۴	۲۲	٪۴۷	۱۷

با توجه به جدول (۶)، بیش‌ترین مقدار همبستگی در عامل (E1) در رابطه با گزاره ۱۱ (۶۲٪) و کم‌ترین همبستگی در رابطه با گزاره ۳ (۳۷٪) است و بیش‌ترین مقدار همبستگی در عامل (E2) در رابطه با گزاره ۲۵ (۶۳٪) و کم‌ترین همبستگی در رابطه با گزاره ۱۵ (۴۳٪) است.

از روش روایی محتوایی برای محاسبه روایی آزمون بهره گرفته شده است؛ بدین معنی که مقیاس سی گزاره‌ای با پنج پاسخ «کاملاً نامربوط»، «تا حدودی نامربوط»، «نظری ندارم»، «تا حدودی مربوط»، «کاملاً مربوط» به بیست نفر از کارشناس‌های علوم اسلامی و روان‌شناختی داده شده است و از این افراد درخواست شده است که مقدار ارتباط هر گزاره با سنجش بخل را با مشخص نمودن یکی از پاسخ‌های پنج‌گانه تعیین نمایند. متوسط نمره کارشناس‌ها به کل گزاره‌ها از (۵-۱) ۴/۳۸ است و مجموع مؤلفه‌های پرسش‌نامه حاضر بر مبنای گزارش کارشناس‌ها، ۸۷/۶ درصد با سنجش بخل در ارتباط هستند؛ بدین معنی که این مؤلفه‌ها از نگاه کارشناس‌ها، دارای ارتباط بالایی با بخل هستند.

توصیف اطلاعات مربوط به مجموع نمره‌های کارشناس‌ها بدین شرح است که متوسط خطا و انحراف استاندارد و متوسط مجموع نمره‌های بیست کارشناس در رابطه با آزمون ۱۶۱/۲۵ از ۲۰۰ بیان شده است که به نحو درصد، ۸۷/۶ است؛ که انحراف استاندارد ۲۲/۱۱ و خطای استاندارد میانگین ۴/۹۴ است. شایان توجه است که بعد از اصلاح اشکال‌های کارشناس‌ها مقدار روایی محتوای پرسش‌نامه افزایش یافته است.

بحث و نتیجه‌گیری

دو عامل رفتاری (E2) با آلفای ۰/۷۵ و عامل شناختی - عاطفی (E2) با آلفای ۰/۸۷ تعیین شده است، از این رو اعتبار تست‌های سی گزاره‌ای با توجه به ضریب آلفای کرونباخ، عدد ۰/۹۱ است که مقدار بسیار خوب و بالایی است.

میانگین نمرات کارشناس‌ها به سؤالات آزمون ۸۷/۶ درصد بوده است، از این رو نتیجه دیدگاه‌های کارشناس‌ها، روایی محتوایی مقیاس را ثابت می‌نماید.

نتایج تفسیری از آزمون t در رابطه با نوع جنسیت افراد این نکته را بیان می‌نماید که متوسط بخل جنس زن با جنس مرد در هر سه عامل دارای تفاوت قابل توجهی است. (ضریب آلفا معادل ۰/۷۰۰ و t معادل ۲/۷۱۷)، متوسط نمره‌های جنس مرد (۷۷/۴۰) بیشتر از جنس زن (۷۱/۳۴) است. قابل ذکر است که ۱۷۲ نفر از افرادی که در آزمون شرکت کرده‌اند (۴۷/۳ درصد) از جنس زن می‌باشند و ۱۸۱ نفر از افرادی که در آزمون شرکت نموده‌اند (۵۲/۷ درصد) از جنس مرد می‌باشند.

مقدار هم‌بستگی یک گزاره با کل تست‌ها بر مبنای هم‌بستگی پیرسون به مقدار ۰/۰۱ بین ۰/۴۳ تا ۰/۶۰ حاصل شده است. همچنین ضریب هم‌بستگی اسپیرمن براون بین دو نیمه تست‌ها، بین ۰/۸۴ و ۰/۸۳ است.

نتایج تفسیری از تحلیل واریانس یک‌سویه تفاوت قابل توجهی در بین سطوح تحصیلی افراد را بیان می‌کند. (ضریب آلفا = ۰/۰۰۱). همچنین آزمون تعقیبی مقایسه‌ای چندگانه شفه بیان می‌کند فقط تفاوت مدرک زیر دیپلم یا سیکل با مقطع فوق‌لیسانس قابل توجه است. (ضریب آلفا = ۰/۰۰۱) شایان توجه است، متوسط نمره‌های افراد فوق‌لیسانس ۶۳/۴۵ و انحراف استاندارد آن، ۱۹/۱۵ است؛ در همین حال افراد مقطع زیر دیپلم یا سیکل ۸۵/۵ و انحراف استاندارد آن ۲۰/۴۱ است؛ در نتیجه مقدار بخل مقطع تحصیلات زیر دیپلم یا سیکل به میزان زیادی بیشتر از افراد فوق‌لیسانس است.

نتایج تفسیری که از تحلیل واریانس یک‌سویه حاصل می‌گردد تفاوت قابل توجهی در میان گروه‌های سنی مختلف از سن ۱۵-۴۵ مشاهده نمی‌گردد. نتایج تفسیری از آزمون در رابطه با متغیر تأهل افراد بیان‌کننده این نکته است که تفاوت متوسط مؤلفه رفتاری و نمره کلی بخل اشخاص مجرد و متأهل بسیار قابل توجه است ($T=2/286$ و ضریب آلفا $0/032$ که کم‌تر از $0/05$ است). شایان توجه است که متوسط نمره‌های اشخاص مجرد $75/89$ و انحراف استاندارد آن، $21/58$ است، همچنین متوسط نمره‌های افراد متأهل $69/67$ است و انحراف استاندارد آن $19/35$ است. در نتیجه مقدار بخل در افراد گروه متأهل به میزان زیادی از افراد مجرد پایین‌تر است. البته در عامل شناختی-عاطفی، تفاوت قابل توجهی مشاهده نمی‌گردد.

روایی سازه با توجه به تفاوت قابل توجهی که در بین گروه‌ها است در خصوص ملاک مخصوص لزوماً متفاوت هستند. با عنایت به مشاهدات خارجی تفاوت بین طلبه‌ها و دانشجویان در خصوص بخل مشاهده می‌گردد، مقایسه‌های چندگانه و تفسیر واریانس یک‌سویه، شفه روایی سازه را تأکید می‌نماید؛ چرا که تفاوت بین دانشجویان و طلبه‌ها قابل توجه است. (ضریب آلفا $= 0/00$)

جنسیت افراد: یافته‌های تحلیلی بیان می‌کند که نمره بخل جنس زن پایین‌تر از جنس مرد است. استاد آذربایجانی (آذربایجانی، ۱۳۹۳)، در رابطه با تمایل دینی و مذهبی زنان به این نتیجه دست یافته است که تمایل مذهبی جنس زن در مسائل اخلاقی و مذهبی بیشتر از جنس مرد است و با توجه به این که صفت بخل یکی از صفات رذیله اخلاقی هست، صفت بخل در زنان کمتر از مردان است. البته بعضی از فرازهای روایی در رابطه با بخل زنان مربوط به بخل در مسائل مخصوص زنان است. این در صورتی است که سؤالات آزمون به نحوی تهیه شده است که از لحاظ جنسیت مستقل باشد.

موقعیت تأهل: نتایج تحلیلی بیان می‌کند، اشخاصی که متأهل هستند در مقابل با اشخاص مجرد دارای بخل کمتری هستند. در تحلیل این نتیجه پژوهش، چنین بیان می‌شود که بعضی از حوائج زیستی (مثل قوه جنسی) مطابق فرامین مذهبی، بین همسران در فضای خانواده ارضاء می‌شود؛ در نتیجه اشخاص متأهل نسبت به فرامین مذهبی الزام بالاتری دارا هستند و با عنایت به این نکته که در فرامین مذهبی بخل به شدت نهی شده است و حتی آن را به مثابه سوءظن خدا دانسته شده است. از این رو طبیعتاً اشخاص متأهل نسبت به افراد مجرد دارای

بخل کمتری هستند. همچنین متأهلین به خاطر تجربه بیشتر در زندگی با نتایج و آثار بخل بیشتر توجه دارند در نتیجه امکان دارد به خاطر مصالح گوناگون بخل درونی خویش را ابراز نکنند و خودکنترلی نمایند.

رشته‌های تحصیلی: در تحلیل روان‌شناختی تفاوت رشته‌های مختلف، چنین است که طلاب به لحاظ انگیزشی با انگیزه ویژه مذهبی وارد حوزه علمیه می‌گردند، مطابق دیدگاه یادگیری بندورا، این افراد به لحاظ اخلاقی و تهذیبی از بخل بیشتر فاصله دارند. همچنین می‌توان به این نکته اشاره نمود که طبق دیدگاه لوین، رفتارها و باورها طبق میدانی که فرد در آن است صورت می‌گیرد. فضای حوزه علمیه به خاطر این که از امور دنیوی فاصله دارد و رویه غالب آن در دوری از ظواهر دنیا است از این رو بخل نیز در آنجا کمتر است، اما در فضای دانشگاه تمایل به دنیا و دنیاگرایی بیشتر است، از این رو چنین فضایی انسان را بیشتر به سمت بخل ورزیدن متمایل می‌نماید.

بنابراین، با توجه به مطالبی که بیان شد، آزمون سنجش بخل، به عنوان مقیاسی اسلامی و بومی مطرح است و برای سنجش مقدار بخل افراد، از کاربرد مناسبی برخوردار است، همچنین از جایگاه علمی مناسبی بهره‌مند است. مقیاس بخل با جهت‌دهی اسلامی بر مبانی روان‌سنجی تهیه شده است، آزمون سنجش بخل توانایی دارد تا در تحقیقات علمی و تحقیقات اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد.

به عنوان پیشنهاد کاربردی توصیه می‌شود آزمون بخل برای سنجش مقدار بخل در مدیران و افرادی که برای سمت‌های مدیریتی در جهت ارائه خدمات مالی و رفاهی تصدی امور بخش زیادی از افراد را بر عهده دارند برگزار شود. بدین خاطر که کارمندان و کارگران آن‌ها دچار مضیقه و تصمیمات تنگ‌نظرانه و بخیلانه واقع نشوند و از دریافت بخشی از خدماتی که حقشان است محروم نگردند، در این صورت ابتدا از آن‌ها آزمون بخل گرفته شود و افرادی که دچار رذیله اخلاقی بخل هستند در سمت‌های که در ارتباط با ارائه این خدمات به مردم هستند منصوب نشوند. کاربرد دیگر آزمون بخل برای کسانی است که در مرحله همسریابی هستند بدین نحو که برای شناخت شخصیت همسران از این جهت که بخیل نباشد می‌توان از آزمون بخل استفاده نمود. همچنین توصیه می‌گردد محققین روان‌سنجی که مسلط بر معارف اسلامی هستند از مقاله پیش رو الگو گرفته و موارد دیگری از صفات و رفتارهای اخلاقی را به نحو آزمون و سنجش برای مخاطبین ارائه نمایند.

پرسش‌های ناظر به نشانگان بخل

در این مرحله تعدادی سؤال متناظر با هر کدام از نشانگان بخل آماده شده است، که به نحو موقعیت‌های شهودی و تجربی و حتی‌الامکان رفتاری و عینی ارائه می‌شود. جواب هر یک از سؤالات یکی از این پنج مورد است که حد‌المقدور نباید جواب دوم و سوم را انتخاب نمود.

تحصیلات: رشته: سن: جنسیت:

ردیف	گزاره‌ها	موافق کامل	موافق تا حدودی	نه مخالف نه موافق	مخالف تا حدودی	مخالف کامل
۱	با کلک شرعی از دادن زکات یا خمس فرار نمی‌کنم.					
۲	در ماه مبلغی از درآمد را برای صدقه کنار می‌گذارم.					
۳	در اغلب موارد ایمان کافی به وعده‌های الهی در خصوص ثواب بذل مال ندارم.					
۴	هنگامی‌که به مهمانم تعارف می‌کنم، این تعارف از ته دل به صورت واقعی نیست.					
۵	چیزی که خیلی دوست دارم را به دوست یا شخص دیگری به خاطر خدا داده‌ام.					
۶	اگر دیگران شرایط کارهای نیک را فراهم کرده باشند من در آن مشارکت می‌کنم.					
۷	اگر کفاره‌ای از ماه رمضان یا غیره به من تعلق بگیرد اهتمام به پرداخت آن ندارم.					
۸	دوست ندارم که به افراد توجه و سلام کنم.					
۹	یکی از اقوام مشکل مالی جهت تهیه جهیزیه فرزندش دارد، ولی به من نمی‌گوید اما من می‌دانم و به او کمک مالی بلاعوض می‌کنم.					
۱۰	اگر شرایطی فراهم شود که من به صورت رودربایستی به دیگران بدون داشتن هیچ چشم‌داشتی خیر برسانم در این حالت در دلم ناراضی هستم.					
۱۱	در جمعی بودم و کسی ابراز حاجتی کرد و من کمک نکردم و دوست نداشتم که شخص دیگری هم کمک کند.					

ردیف	گزاره‌ها	موافق کامل	موافق تا حدودی	نه مخالف نه موافق	مخالف تا حدودی	مخالف کامل
۱۲	به وضعیت شغلی و امکاناتی که خدا به من داده قناعت دارم.					
۱۳	به خاطر ترس از بی‌پولی در آینده از بخشش یا مهمانی دادن به دیگران خودداری می‌کنم.					
۱۴	از گفتن این‌که وسیله یا چیزی مناسبی دارم نگران می‌شوم به خاطر این‌که دیگران از من درخواست آن را نکنند.					
۱۵	اتفاق افتاده در جای باشم و شخصی درخواست کمک کند و من کمک نکنم و فرد دیگری به او کمک اندکی کند و من او را تشویق کنم.					
۱۶	از این‌که دیگران موفقیت یا چیزی به دست آورند ناراحت و آشفته می‌شوم و نظم زندگی و آسایش و رفاهم به هم می‌خورد.					
۱۷	به خاطر این‌که کسی چیزی دارد کینه او را به دل گرفته‌ام و این کینه بعداً باعث ستیزه‌جویی و درگیری با او شد.					
۱۸	بدین‌جهت که شخصی که نسبت به او حس رقابت دارم به امتیاز و موقعیت خاصی نرسد از طریق غیرمعمول و غیرشرعی موانعی برای او ایجاد می‌کنم.					
۱۹	برای این‌که به کسی چیزی ندهم و او نیز از من درخواست چیزی نکند به او احترام نگذاشتم یا بی‌محلی کردم.					
۲۰	یکی از دوستان یا آشنایان که با او خیلی حس رقابت دارید به چیزی دست می‌یابد شما برای این‌که آن چیز را از بین ببرید به او ضرر یا خسارتی وارد می‌کنید تا او به بهره کامل نرسد.					
۲۱	اغلب اقوام و آشنایان رفت‌وآمدی به خانه شما ندارد و شما هم چنین انتظاری ندارید.					
۲۲	بعد از این‌که چیزی را می‌بخشم، با خودم می‌گویم که حیف شد الکی دادیم رفت.					
۲۳	برای من اتفاق افتاده که مالی یا چیزی را از راه حرام به دست بیاورم و در راه غیرشرعی هم مصرفش کنم.					

ردیف	گزاره‌ها	موافق کامل	موافق تا حدودی	نه مخالف نه موافق	مخالف تا حدودی	مخالف کامل
۲۴	وقتی نام پیامبر می‌آید، صلوات نمی‌فرستم و یا حوصله صلوات فرستادن ندارم.					
۲۵	دل‌م به وعده‌های خدا قُرس و محکم نیست، شک و تردید دارم که خدا مثلاً فلان کار را برایم انجام دهد مثلاً من را صاحب‌خانه کنه یا صاحب یک شغل خوب.					
۲۶	نسبت به آینده دچار شک و تردید هستم این‌که مثلاً موفق می‌شوم و یا کار و درآمد مناسب دارم.					
۲۷	وقتی شخصی که به دنبال به دست آوردن چیزی خاصی است با من مشورت کند او را دقیق راهنمایی نمی‌کنم که به هدفش برسد.					
۲۸	گاهی اوقات حق دیگران را نادیده گرفته و به آن‌ها ظلم می‌کنم.					
۲۹	برای اینکه از دست درخواست‌کنندگان راه‌هایی پیدا کنم و چیزی به‌شون ندهم دروغ می‌گویم.					
۳۰	آرزوی دارم که هر آنچه دیگران دارند به هر طریقی که شده آن‌ها را داشته باشم.					

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تعارض منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

سپاسگزاری

نویسندگان، از همه‌ی افراد، به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکتشان در این مقاله تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

قرآن کریم

- ابن‌بابویه، محمد بن علی. (۱۴۰۳). *معانی الأخبار*. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- ابن‌بابویه، محمد بن علی. (۱۳۶۲). *الخصال*. قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- ابن‌بابویه، محمد بن علی. (۱۳۸۵). *علل الشرائع*. قم: کتاب‌فروشی داوری.
- ابن شعبه حرانی، حسن بن علی. (۱۴۰۴). *تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیه و آله*. قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- ابن‌منظور، (۱۴۰۵). *لسان العرب*. قم: نشر أدب الحوزة.
- اسماعیلی، هادی، رفیعی هنر، حمید. حسن‌زاده توکلی، محمدرضا. (۱۴۰۰). تدوین مدل مفهومی مقابله با استرس بر اساس آیات قرآن با تأکید بر استرس‌های ناشی از روابط بین‌فردی. *روان‌شناسی فرهنگی*، ۵، ۱۱۲-۱۳۷.
- <https://dorl.net/dor/20.1001.1.25887211.1400.5.1.1.6>
- آذربایجانی، مسعود. (۱۳۹۱). *سنجش مفاهیم اخلاقی. اخلاق و حیانی*، ۲، ۳۰-۵.
- <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23833025.1391.2.1.1.1>
- آذربایجانی، مسعود. (۱۳۹۳). *تهیه و ساخت آزمون جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- آذربایجانی، مسعود. (۱۳۸۷). *مقیاس سنجش دین‌داری*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- آذربایجانی، مسعود. موسوی اصل، مهدی. (۱۳۸۵). *درآمدی بر روان‌شناسی دین*. تهران و قم: سمت و پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- آینه‌چی، عباس. جان‌بزرگی، مسعود. حسن‌آبادی، حمیدرضا. (۱۴۰۰). امکان‌سنجی بسته مداخله مذهبی مبتنی بر تقرب به خدا در کاهش نشانگان اضطراب: مطالعه تک جنسیتی با طرح تک آزمودنی - خط پایه چندانگانه. *روان‌شناسی فرهنگی*، ۵، ۱-۳۳.
- <https://doi.org/10.30487/jcp.2021.286504.1268>
- بهرامی، هادی. (۱۳۷۲). *کاربرد بالینی و تشخیصی، آزمون‌های فرافکنی شخصیت*. تهران: نشر دانا.
- حسن‌زاده، رمضان. (۱۳۸۲). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. تهران: ساوالان.
- حسین‌ثابت، فریده. (۱۳۸۷). *مقیاس سنجش صبر برای نوجوانان. روان‌شناسی و دین*، ۴، ۸۰-۱۱۵.

خدایاری فرد، محمد و همکاران. (۱۳۹۱). *مبانی نظری و روش‌شناسی مقیاس‌های دین‌داری*، تهران: آوای نو.

دیلمی، حسن بن محمد. (۱۴۱۲). *إرشاد القلوب إلى الصواب*، قم: الشریف الرضی.
راغب الأصفهانی، أبو القاسم بن محمد. (۱۴۱۲). *المفردات فی غریب القرآن*. دمشق: دار القلم.
سالاری فر، محمدرضا؛ و همکاران. (۱۳۸۴). *مبانی نظری مقیاس‌های دینی*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

فراهیدی، خلیل بن احمد. (۱۳۶۴). *کتاب العین*. قم: دار الهجرة.
فیومی، أحمد بن محمد، (۱۴۱۴)، *المصباح المنیر فی غریب الشرح الكبير للرافعی*، قم: دارالهجرة.
کاظمی، سید یحیی، جعفری، امیر قلی. (۱۳۹۵). گونه‌شناسی پیامدهای بخل در سبک زندگی اسلامی. *پژوهش‌نامه اخلاق*، ۳۴، ۵-۲۵.

کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷)، *الکافی*، تهران: دارالکتب الإسلامية.
گنجی، حمزه. (۱۳۷۱). *آزمون‌های روانی، مبانی نظری و عملی*. مشهد: آستان قدس رضوی.
لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۷۵). *سنجش و اندازه‌گیری در علوم تربیتی و روان‌شناسی*. تهران: سمت.
مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۳). *بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار*، بیروت: دار إحياء التراث العربی.

مفید، محمد بن محمد. (۱۴۱۳). *الاختصاص*، قم: المؤتمر العالمي للافیة الشیخ المفید.
نراقی، مهدی. (بی‌تا). *جامع السعادات*، بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات.

References

- Ainchi, A., Jan Bozuri, M., Hassanabadi, H. (1400). Feasibility of a religious intervention package based on closeness to God in reducing anxiety symptoms: a single-sex study with a single-subject design - multiple baseline. *Cultural Psychology*, 5, 1-33, [In Persian]. <https://doi.org/10.30487/jcp.2021.286504.1268>
- Al-Isfahani, R., Abu al-Qasim bin Muhammad. (1412). *Al-Mufardat in Gharib al-Qur'an*. Damascus: Dar al-Qalam, [In Persian].
- Azarbaijani, M. (1387). *Religiosity measurement scale*. Qom: Faculty of Research and University, [In Persian].
- Azarbaijani, M. (2011), measuring ethical concepts. *Revelation ethics*, 2, 5-30, [In Persian]. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23833025.1391.2.1.1.1>
- Azarbaijani, M. (2013), *preparation and construction of religious orientation test based on Islam*. Qom: Research Center and University, [In Persian].
- Azarbaijani, M., & Mousavi Asal, M. (1385). *An introduction to the psychology of religion*, Tehran and Qom: Department and Research Institute and University, [In Persian].
- Bahrami, H. (1372). *Clinical and diagnostic application*, personality projection tests. Tehran: Dana Publishing, [In Persian].
- Cacioppo, S. (2019, April 25–28). Evolutionary theory of social connections: Past, present, and future [Conference presentation abstract]. *Ninety-ninth annual convention of the Western Psychological Association*, Pasadena, CA, United States

- Dilami, Hassan bin Mohammad. (1412). *Irshad al-Qulub to al-Sawab*, Qom: Al-Sharif al-Radi, [In Persian].
- Farahidi, K. b. A. (1364). *Kitab al-Ain*, Qom: Dar al-Hijra, [In Persian].
- Fayyumi, Ahmed bin Muhammad, (1414), *al-Masbah al-Munir fi Gharib al-Sharh al-Kabeer for Rafi'i*, Qom: Dar al-Hijra, [In Persian].
- Ganji, H. (1371). *Psychological tests*, theoretical and practical bases. Mashhad: Astan Quds Razavi, [In Persian].
- Harris, L. (2014). *Instructional leadership perceptions and practices of elementary school leaders* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Virginia.
- Hassanzadeh, R. (1382). *Research methods in behavioral sciences*. Tehran: Savalan, [In Persian].
- Hossein Thabat, F. (1387). *Patience scale for teenagers*. Psychology and Religion, 4, 80-115, [In Persian].
- Ibn Babawiyah, Muhammad Ibn Ali. (1362), *Al-Khasal*. Qom: Society of Teachers of Qom Seminary, [In Persian].
- Ibn Babawiyah, Muhammad Ibn Ali. (1403). *The meanings of al-Akhbar*. Qom: Islamic publishing office affiliated with the teachers community of Qom seminary, [In Persian].
- Ibn Babouyeh, Muhammad bin Ali. (1385), *the causes of the laws*. Qom: Davari Book Store, [In Persian].
- Ibn Manzoor, (1405), *Lasan al-Arab*. Qom: Adab al-Hawza Publishing House, [In Persian].
- Ibn Shuba Harani, Hasan bin Ali. (1404), *Tahf al-Aqool from the Messenger of Allah*, Society of Teachers of Qom Seminary, [In Persian].
- Ismaili, H., Rafiei Hanar, H., Hassanzadeh Tavakoli, M. R. (1400), developing a conceptual model of coping with stress based on the verses of the Qur'an with an emphasis on stress caused by interpersonal relationships. *Cultural Psychology*, 5, 112-137. [In Persian]
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.25887211.1400.5.1.1.6>.
- Jackson, L. M. (2019). *The psychology of prejudice: from attitudes to social action* (2nd ed.). American Psychological Association
- Kazemi, S. Y., Jafari, A. Q. (2015). Typology of consequences of miserliness in Islamic lifestyle. *Research Journal of Ethics*, 34, 25-5, [In Persian].
- Khodayari Fard, M., et al. (2011). *Theoretical and methodological foundations of religiosity scales*, Tehran: Avai No, [In Persian].
- Kliny, M. b. Y. (1407), *Kafi*, Tehran: Dar al-Kutub al-Islami, [In Persian].
- Lataf Abadi, H. (1375). *Measurement and measurement in educational sciences and psychology*, Tehran: Samt, [In Persian].
- Majlisi, M. B. (1403). *Bihar al-Anwar al-Jamaa Lederer Akhbar al-Imam al-Athar*, Beirut: Dar Ihiya al-Turath al-Arabi, [In Persian].
- Mofid, M. b. M. (1413). *Al-Khatsas*, Qom: Al-Tomar Al-Alami Lafiya Sheikh Al-Mufid, [In Persian].
- Naraghi, M. (n.d). *Al-Saadat Jame*, Beirut: Al-Alami Publishing House, [In Persian].
- Salarifer, M. R., et al. (1384). *Theoretical foundations of religious scales*. Qom: Research Institute and University, [In Persian].
- Sanchiz, M., Chevalier, A., & Amadieu, F. (2017). How do older and young adults start searching for information? Impact of age, domain knowledge and problem complexity on the different steps of information searching. *Computers in Human Behavior*, 6(72), 67–78. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.038>
- Vanaei, A. & Hakemi, F. (2015). Designing Adaptive Neural Fuzzy Inference System to assess the establishment Business Intelligence systems in software industry. *Journal of information technology management*, 1(7), 85-104.